

College voor Examen

FILOSOFIE HAVO

Syllabus centraal examen 2012

November 2010

Toelichting bij de titel van deze syllabus:
Deze syllabus geldt voor het CE van het jaar 2012.

Verantwoording:

© 2010 College voor Examens, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Inhoud

VOORWOORD	4
1. VERDELING EXAMINERING CE/SE	5
2. SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE	6
3. EINDTERMEN EMOTIE	7
4. HET CENTRAAL EXAMEN	13
BIJLAGE 1. EXAMENPROGRAMMA FILOSOFIE HAVO	14

Voorwoord

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma. Het examenprogramma geldt tot nader order.

Het College voor Examens (CvE - voorheen CEVO¹) geeft in een syllabus, die in beginsel jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan de syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten, bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computereexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

Ten aanzien van de syllabus is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar hun aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2012. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2013 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld. Het CvE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs. In de syllabi 2012 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2011 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2012 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan zo nodig ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl.

Het CvE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cve.nl of aan CvE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Examens,
Drs. H.W. Laan

¹ Op 1 oktober 2009 is de CEVO (Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven) opgegaan in het CvE. De CEVO bestaat niet meer, maar besluiten van de CEVO, onder meer over de syllabi, blijven van kracht zolang deze niet herzien zijn door het CvE.

1. Verdeling examinering CE/SE

Het centraal examen heeft betrekking op een door **het CvE** vastgesteld onderwerp dat gerelateerd is aan een van de domeinen B, C of D als hoofddomein, waarbij een of meer andere domeinen betrokken kunnen zijn, en de subdomeinen 1. van de domeinen B, C en D, die zowel afzonderlijk als in relatie met het onderwerp kunnen worden geëxamineerd.

De domeinen B, C en D zijn:

- B. Wijsgerige antropologie
- C. Ethiek
- D. Sociale filosofie

Voor het vak filosofie zal in **2012 het** domein Wijsgerige Antropologie en de daaruit ontwikkelde stofomschrijving over het onderwerp **Emotie** gelden.

Zie voor meer informatie ook de Begeleidingscommissie filosofie in het voortgezet onderwijs:

www.bcfvo.nl

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- ten minste de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Handreiking schoolexamen

Voor het schoolexamen heeft de SLO een handreiking tot stand gebracht. Zie www.slo.nl.

2. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

Domein B: Wijsgerige antropologie: Wat is de mens?

Subdomein B1: Centrale begrippen en onderscheidingen:

- *de centrale begrippen*: bewustzijn, rede (Kant), emotie, identiteit, subject, intersubjectiviteit, lichamelijkheid, gender, transcendentie;
- *de begrippenparen*: geest (ziel) en lichaam, gevoel en verstand, mens en dier, mens en machine, monisme en dualisme, vrijheid en determinisme, cultuur en natuur, taal en symbool.

Domein C: Ethiek: Wat is goed?

Subdomein C1: Centrale begrippen en onderscheidingen:

- *de centrale begrippen*: het goede, geluk, deugd (Aristoteles), rechtvaardigheid, nut (utilisme), genot (hedonisme), autonomie, plicht (Kant), moraal;
- *de begrippenparen*: egoïsme en altruïsme, goed en kwaad, waarden en normen, descriptief en prescriptief, intrinsieke en instrumentele waarde, universalisme en relativisme.

Domein D: Sociale filosofie: Wat is een rechtvaardige samenleving?

Subdomein D1: Centrale begrippen en onderscheidingen:

- *de centrale begrippen*: staat, legitimiteit, natuurtoestand, maatschappelijk verdrag, schaarste, vervreemding, ideologie, rechtvaardigheid, gelijkheid, macht, disciplinerende, utopie;
- *de begrippenparen*: macht en recht, recht en plicht, natuurrecht en positief recht, negatieve en positieve vrijheid.

3. Eindtermen Emotie

Algemene eindtermen

1. De kandidaten kunnen een analyse maken van het begrip emotie. Zij kunnen de etymologie van het begrip aangeven, verschillende kenmerken noemen, definities opstellen en vooronderstellingen aangeven waarop deze definities berusten.
2. De kandidaten kunnen aan de hand van casussen de contextafhankelijkheid, de schaalgevoeligheid en de strategische werking van emoties onderzoeken. Ook kunnen zij het belang van het filosoferen over emoties aangeven, bijvoorbeeld door het noemen van concrete vraagstukken in de hedendaagse samenleving waarbij emoties een rol spelen.
3. De kandidaten kunnen de besproken opvattingen over emoties herkennen, uitleggen en toepassen aan de hand van voorbeelden en casussen.
4. De kandidaten kunnen a) de besproken opvattingen en onderscheidingen ten aanzien van emoties vergelijken; b) een beargumenteerd standpunt innemen ten aanzien van deze opvattingen; c) uitleggen welke vooronderstellingen over de menselijke natuur en de menselijke samenleving bij deze opvattingen een rol spelen; d) de betekenis van deze opvattingen aangeven voor het filosofisch debat over emoties; e) een beargumenteerde waardering geven van de emoties die aan de orde zijn gekomen.
5. De kandidaten kunnen uitleggen wat het verband is tussen onze denkbeelden over het wezen van de mens en onze waardering van emoties.
6. De kandidaten kunnen uitleggen of er een verband bestaat tussen het debat tussen aanhangers van de cognitivistische opvatting en aanhangers van de fysiologische opvatting over emotie enerzijds, en het lichaam-geest dualisme anderzijds.
7. De kandidaten kunnen argumenten voor en tegen de opvatting geven dat emoties noodzakelijk zijn voor het leiden van een menswaardig bestaan.

Hoofdstuk I Twee theorieën

8. De kandidaten kunnen met betrekking tot emoties de volgende begrippenparen uitleggen en toepassen in contexten van retorica, literatuur en film: emotie en gevoel, emotie en stemming, goed en kwaad, aangeboren en aangeleerd, passief en actief, verbaal en non-verbaal, acuut en verborgen, lichamenlijk en geestelijk, nuttig en onnuttig.
9. De kandidaten kunnen uitleggen wat onder 'emocultuur' wordt verstaan en aan de hand van voorbeelden een beargumenteerd standpunt innemen over de vraag of we leven in een emocultuur en over de vraag in hoeverre dat wenselijk zou zijn.
10. De kandidaten kunnen cognitivistische benaderingen van emoties uitleggen, zoals die van Nussbaum en Solomon.
11. De kandidaten kunnen uitleggen dat emoties volgens de benadering van Nussbaum een cognitieve en een evaluatieve lading hebben en kunnen daarbij vier factoren onderscheiden die een rol spelen.
12. De kandidaten kunnen fysiologische opvattingen over emoties uitleggen en toepassen, zoals die van James en Ekman.
13. De kandidaten kunnen aan de hand van voorbeelden aangeven wat de belangrijkste verschillen zijn tussen de opvattingen van James en Ekman enerzijds en die van Nussbaum en Solomon anderzijds.

14. De kandidaten kunnen een beargumenteerd standpunt innemen over de vraag in hoeverre leugendetectors en emotiemeters geschikte middelen zijn bij het onderzoek naar emoties.
15. De kandidaten kunnen een beargumenteerd standpunt innemen over de vraag in hoeverre cognitivistische en fysiologische benaderingen uitgaan van hetzelfde soort emotiebegrip.
16. De kandidaten kunnen cognitivistische en fysiologische benaderingen van emoties analyseren, vergelijken en evalueren en daarbij vooronderstellingen en implicaties noemen en verhelderen.

Primaire teksten

Nussbaum

17. De kandidaten kunnen weergeven hoe Nussbaum haar neostoïcijnse standpunt over emoties als waardeoordelen onderscheidt van de stoïcijnse opvatting over emoties.
18. De kandidaten kunnen de argumentatie van Nussbaum reconstrueren dat emoties door mensen verbonden worden met zaken die van belang zijn voor hun welzijn, waarbij emoties het gevoel van kwetsbaarheid, passiviteit en onvolmaakte beheersing van deze zaken registreren.
19. De kandidaten kunnen uitleggen hoe Nussbaum emoties in verband brengt met waarheid en redelijkheid. Daarbij kunnen zij een beargumenteerd standpunt innemen over de vraag of emoties als verdriet waar of onwaar kunnen zijn.
20. De kandidaten kunnen de wijze waarop Nussbaum de emotie 'verdriet' onderzoekt weergeven, analyseren en evalueren.

James

21. De kandidaten kunnen uitleggen dat de kern van (grove) emoties ligt in de directe ervaring van lichamelijke veranderingen die volgen op bepaalde gebeurtenissen.
22. De kandidaten kunnen de argumentatie reconstrueren dat er van een emotie niets overblijft wanneer door een proces van abstractie wordt afgezien van de lichamelijke symptomen van deze emotie.

Hoofdstuk II Emoties tussen natuur en cultuur

23. De kandidaten kunnen de opvattingen van Descartes en Spinoza over basisemoties weergeven en uitleggen.
24. De kandidaten kunnen beargumenteren in hoeverre de benaderingen van emoties door Descartes en Spinoza terug te voeren zijn op cognitivistische dan wel fysiologische uitgangspunten.
25. De kandidaten kunnen aangeven in hoeverre het onderzoek van Ekman filosofisch relevant is ten aanzien van het vraagstuk van de universaliteit van emoties. Zij kunnen daarbij kritische kanttekeningen maken bij de onderzoeksmethode van Ekman en tevens een beargumenteerd standpunt innemen ten aanzien van de conclusies die Ekman uit dit onderzoek trekt.
26. De kandidaten kunnen aangeven wat het *nature-nurture*-debat op het gebied van emoties inhoudt, en verbanden leggen met antropologische en ethische vraagstukken.
27. De kandidaten kunnen in het kader van het *nature-nurture*-debat de constructivistische en reductionistische opvattingen over het ontstaan van emoties in een casus herkennen en daarover een beargumenteerd standpunt innemen.

28. De kandidaten kunnen in het kader van het *nature-nurture*-debat de verschillen en overeenkomsten uitleggen tussen de constructivistische en reductionistische opvattingen over het ontstaan van emoties.
29. De kandidaten kunnen aan de hand van emoties als 'amae' en 'fago' uitleggen in hoeverre emoties cultuurgebonden zijn.
30. De kandidaten kunnen de hypothese van Sapir en Whorf over de relatie tussen taal en emoties uitleggen. Ook kunnen zij kritiek leveren op deze hypothese.
31. De kandidaten kunnen de betekenis van neurologisch onderzoek voor het *nature-nurture*-debat aangeven en omschrijven in hoeverre dit onderzoek argumenten aandraagt voor de universaliteit van emoties.
32. De kandidaten kunnen uitleggen waarom aanhangers van fysiologische en cognitivistische emotietheorieën neigen tot reductionisme respectievelijk constructivisme.

Primaire teksten

Descartes

33. De kandidaten kunnen de definities van de zes primitieve passies die Descartes onderscheidt weergeven en uitleggen hoe uit deze zes passies alle andere passies kunnen worden afgeleid.
34. De kandidaten kunnen uitleggen wat Descartes verstaat onder verwondering als passie. Zij kunnen daarbij beredeneren hoe men moet omgaan met een tekort of overmaat aan verwondering. Ook kunnen zij uitleggen wat het verschil is tussen verwondering en aandacht.

Spinoza

35. De kandidaten kunnen uitleggen wat volgens Spinoza de oorsprong en de natuur is van de hartstochten.
36. De kandidaten kunnen de definitie van hartstochten van Spinoza weergeven en uitleggen. Zij kunnen daarbij aangeven welke drie primaire hartstochten Spinoza onderscheidt en beargumenteren hoe andere emoties, zoals verwondering, liefde en haat, tot deze primaire emoties zijn te herleiden.
37. De kandidaten kunnen de argumentatie van Spinoza reconstrueren hoe het mogelijk is om onder leiding van de rede bepaalde hartstochten, zoals haat en woede te corrigeren of te voorkomen.

Hoofdstuk III Retorica en emoties

38. De kandidaten kunnen uitleggen op welke wijze en onder welke voorwaarden emoties bewust kunnen worden gebruikt bij het overtuigen van een publiek. Zij kunnen aan de hand van voorbeelden beschrijven wat de retorische werking van emoties is in opening, middengedeelte en slot van een toespraak.
39. De kandidaten kunnen toespraken analyseren en beoordelen op overtuigingskracht gebruikmakend van elementaire zaken uit de klassieke retorica, zoals:
 - de genres van redevoeringen: juridische (*genus judiciale*); politieke (*genus deliberativum*); gelegenheidstoespraken (*genus demonstrativum*)
 - de doelen van een redevoering: informeren, behagen en ontroeren (*docere, placere* en *movere*)
 - de middelen waarmee een redenaar het publiek kan overtuigen: redeneren, karakter en emoties (of met Aristoteles *logos, ethos* en *pathos*)
 - de fasen die een redenaar doorloopt: vinding (*inventio*); ordening (*dispositio*); verwoording (*elocutio*); onthouden (*memoria*); uitspreken (*actio*).

40. De kandidaten kunnen uitleggen welke kritiek Plato heeft op de retorica en hoe deze kritiek verbonden is met zijn wijsgerige antropologie en zijn opvatting over de staat.
41. De kandidaten kunnen een opzet voor een redevoering maken volgens de maatstaven van klassieke retorici als Aristoteles, Quintilianus en Cicero.

Primaire tekst

Quintilianus

42. De kandidaten kunnen de opvatting van Quintilianus weergeven dat emoties in alle delen en vooral in het slotwoord van een redevoering van belang zijn. Zij kunnen dit belang omschrijven en aangeven hoe dit belang in verschillende situaties het beste wordt gediend.
43. De kandidaten kunnen aan de hand van voorbeelden uitleggen wat Quintilianus verstaat onder de twee soorten emoties pathos en ethos.
44. De kandidaten kunnen uitleggen welke factoren volgens Quintilianus het succes van de spreker bepalen bij het oproepen van specifieke emoties bij het publiek.

Hoofdstuk IV Horror: angst en vrees

45. De kandidaten kunnen uitleggen welke elementen van een horrorfilm emoties kunnen oproepen.
46. De kandidaten kunnen het onderscheid dat in de existentialistische filosofie wordt gemaakt tussen angst en vrees herkennen en uitleggen.
47. De kandidaten kunnen met behulp van a) de cognitivistische benadering, b) de existentialistische benadering, c) de fysiologische benadering uitleggen of en op welke manier de angst van de toeschouwer bij een horrorfilm te begrijpen is. Daarbij kunnen de kandidaten overeenkomsten en verschillen tussen deze benaderingen herkennen, uitleggen en waarderen of beoordelen.
48. De kandidaten kunnen de **horrorparadox** herkennen en uitleggen. Zij kunnen aangeven hoe je de paradox kunt oplossen volgens Carroll en volgens Gaut.
49. De kandidaten kunnen de paradox van de fictionele emoties uitleggen en toepassen. Zij kunnen aangeven hoe je de paradox kunt oplossen volgens Walton en volgens Lamarque. Bovendien kunnen zij kritiek leveren op de verschillende oplossingen.
50. De kandidaten kunnen uitleggen welke rol de verbeelding speelt bij het opwekken en ervaren van emoties.

Primaire tekst

Sartre

51. De kandidaten kunnen uitleggen in welk opzicht angst fundamenteeler is dan vrees. Bovendien kunnen zij het onderscheid tussen angst en vrees in verband brengen met de emoties zoals die door horrorfilms kunnen worden opgeroepen.

Hoofdstuk V Medelijden, trots en woede

Medelijden

52. De kandidaten kunnen uitleggen in welk opzicht medelijden een emotie is.
53. De kandidaten kunnen aangeven uit welke vier elementen medelijden volgens Aristoteles bestaat en uitleggen dat medelijden een deugd is.
54. De kandidaten kunnen de opvattingen over medelijden van Aristoteles, Nietzsche, Schopenhauer, Rousseau herkennen, uitleggen en vergelijken.
55. De kandidaten kunnen het onderscheid dat Nietzsche maakt tussen herenmoraal en slavenmoraal herkennen en uitleggen en het in verband brengen met diens analyse van medelijden.

Primaire tekst

Nietzsche

56. De kandidaten kunnen uitleggen in hoeverre bij handelingen uit medelijden volgens Nietzsche het eigen lijden wordt afgewenteld.
57. De kandidaten kunnen uitleggen wat volgens Nietzsche iemand zonder medelijden onderscheidt van 'de medelijdende' en kunnen uitleggen in hoeverre men zich voor het medelijden dient te behoeden.
58. De kandidaten kunnen uitleggen wat volgens Nietzsche het verband is tussen enerzijds medelijden en anderzijds verachting, geluk en vertedering.

Trots

59. De kandidaten kunnen uitleggen in welk opzicht trots een emotie is.
60. De kandidaten kunnen uitleggen in hoeverre het gepast kan zijn trots te zijn op onderscheidende persoonlijke eigenschappen, prestaties of bezittingen. Daarbij kunnen de kandidaten de opvatting van Hume over trots en de opvatting van Aristoteles over fierheid weergeven.
61. De kandidaten kunnen uitleggen hoe trots in christelijke en islamitische tradities wordt gewaardeerd.

Primaire teksten

Aristoteles

62. De kandidaten kunnen uitleggen welk verband Aristoteles legt tussen enerzijds fierheid en anderzijds verdiensten, ambities en aanzien.
63. De kandidaten kunnen de typering van de houding van fierheid bij Aristoteles herkennen en uitleggen.
64. De kandidaten kunnen uitleggen dat volgens Aristoteles fierheid het deugdethische midden is tussen nederigheid en verwaandheid en een bekroning is van een voortreffelijk of volwaardig menselijk leven.

Hume

65. De kandidaten kunnen het object en de oorzaken van trots en nederigheid bij Hume uitleggen en onderscheiden. Ook kunnen zij uitleggen dat object en oorzaak volgens Hume betrokken zijn op het 'ik'.

Woede

66. De kandidaten kunnen uitleggen in welk opzicht woede een emotie is.

67. De kandidaten kunnen de opvatting van Aristoteles over woede herkennen en uitleggen.
68. De kandidaten kunnen de opvatting van de Stoïcijnen - in het bijzonder van Seneca - over woede herkennen en uitleggen.
69. De kandidaten kunnen aangeven wat het verschil is tussen medelijden, trots en woede als emotie en medelijden, trots en woede als houding, deugd of gezindheid.

Primaire tekst

Seneca

70. De kandidaten kunnen herkennen en uitleggen wat volgens Seneca de essentie is van woede, op welke wijze woede bij mens en dier tot uitdrukking komt en welke rampzalige gevolgen deze emotie volgens hem heeft.
71. De kandidaten kunnen uitleggen of woede volgens Seneca tot de menselijke natuur behoort, of woede nuttig is, of woede sterker is dan de menselijke rede en hoe met woede moet worden omgegaan.

De primaire teksten waarvan hierboven sprake is, zijn te vinden in:

Mariëtte Willemsen, *Denkbewegingen. Inleiding in de filosofie van emoties*. Amsterdam 2010. ISBN 978 90 263 2196 2.

4. Het centraal examen

Zittingen centraal examen

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

Vakspecifieke regels correctievoorschrift

Voor het vak filosofie is geen vakspecifieke regel in het correctievoorschrift vastgesteld.

Toegestane hulpmiddelen

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

Bijlage 1. Examenprogramma filosofie havo

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A	Vaardigheden
Domein B	Wijsgerige antropologie
Domein C	Ethiek
Domein D	Sociale filosofie.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op een door de CEVO vastgesteld onderwerp dat gerelateerd is aan een van de domeinen B, C of D als hoofddomein, waarbij een of meer andere domeinen betrokken kunnen zijn, en de subdomeinen 1. van de domeinen B, C en D, die zowel afzonderlijk als in relatie met het onderwerp kunnen worden geëxamineerd.

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.

De CEVO maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op domein A en:

- ten minste de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

De examenstof

Domein A: Vaardigheden

Subdomein A1: Argumentatieve vaardigheden

1. De kandidaat kan:

met betrekking tot een filosofisch vraagstuk informatie selecteren, structureren en interpreteren:

- een betoog analyseren;
- een betoog beoordelen;
- een logisch correct en overtuigend betoog opzetten en houden;
- de resultaten van een leeractiviteit overdragen aan anderen.

Subdomein A2: Onderzoeksvaardigheden en benaderingswijzen

2. De kandidaat kan:

- vooronderstellingen onderzoeken waarop een vraagstuk berust;
- verschillende filosofische posities ten aanzien van een vraagstuk beargumenteerd innemen.

Subdomein A3: Oriëntatie op studie en beroep

Domein B: Wijsgerige antropologie

Subdomein B1: Centrale begrippen

3. De kandidaat kan een aantal centrale begrippen uit de wijsgerige antropologie herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein B2: Lichaam, geest en emotie

4. De kandidaat kan:

- verschillende opvattingen over de verhouding tussen lichaam en geest herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen;
- verschillende opvattingen over de aard en functies van emoties herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein B3: De mens als redelijk wezen

5. De kandidaat kan:

- verschillende opvattingen over de mens als redelijk wezen herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen;
- enkele opvattingen over de geldigheid van verschillende vormen van (rationele) kennis herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Domein C: Ethiek

Subdomein C1: Centrale begrippen

6. De kandidaat kan een aantal centrale begrippen uit de ethiek herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein C2: Het goede leven

7. De kandidaat kan een aantal opvattingen over de verhouding tussen nut en geluk herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein C3: Integriteit en verantwoordelijkheid

8. De kandidaat kan:

- verschillende posities ten aanzien van individuele vrijheid en collectieve verantwoordelijkheid herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen;
- binnen de verhouding van individu en gemeenschap de rol aangeven van integriteit en verantwoordelijkheid.

Domein D: Sociale filosofie

Subdomein D1: Centrale begrippen

9. De kandidaat kan een aantal centrale begrippen uit de sociale filosofie herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein D2: Schaarste, begeerte en macht

10. De kandidaat kan:

- uitleggen wat de aard en functie is van menselijke begeerten en behoeften en wat de samenhang is tussen schaarste en behoeften;
- verschillende opvattingen over de oorsprong van macht en de vormen van macht herkennen, uitleggen en in een filosofische context toepassen.

Subdomein D3: Ideologie

11. De kandidaat kan uitleggen wat de rol en invloed is van ideologieën in de maatschappij. Hij kan daarbij aangeven wat de filosofische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van ideologieën zijn.